

ASPECTE PRIVIND POLITICA CONFESIONALĂ EXTERNĂ A ȚĂRII MOLDOVEI ÎN PERIOADA DOMNIEI LUI IEREMIA MOVILĂ (1595-1600; 1600-1606)

Viorel BOLDUMA*

Rezumat. În acest articol se relatează despre aspecte privind politica confesională externă a Țării Moldovei în perioada domniei lui Ieremia Movilă (1595-1600; 1600-1606). Domnia lui Ieremia Movilă s-a desfășurat într-o perioadă complicată din istoria Țării Moldovei, atât pe plan politic, cât și religios.

O importanță aparte pentru domn, în această perioadă, are relațiile bisericești cu statele vecine. În acest context se înscriu legăturile Țării Moldovei cu Patriarhia Ecumenică, Frăția Ortodoxă din Lvov, precum și mănăstirile athonite. Grație susținerii materiale acordate de domnul Moldovei, centrelor ortodoxe aflate sub dominație politică și confesională străină, acestea au putut să țină piept presiunii catolicilor și a Reformei, precum și cerințelor excesive financiare din partea autorităților otomane.

Prin urmare, aceste legături s-au materializat prin: subvenționarea și finisarea construcției Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lvov; subvenționarea și închinarea unor mănăstiri moldovenești, mănăstirilor athonite.

Cuvinte-cheie: *Contrareformă, Ieremia Movila, catolic, protestantism, ortodoxism, frăție, stavropighie, sinod, Patriarhia Ecumenică, mănăstirile athonite.*

Sfârșitul secolului al XVI-lea, sub aspect politic și religios, este o perioadă dificilă pentru Europa Răsăriteană și de Sud-Est.

În Țările Române atinge apogeul dominația otomană, a cărui reacție a fost declanșarea luptei antiotomane, prin aderarea lor la Liga Creștină. Liga Creștină a luat naștere din inițiativa Papei Clement al VIII-lea, la care au mai aderat Imperiul Habsburgic, statele germane, ducatele italiene Toscana, Mantova și Ferrara. În numele Papei, călugării iezuiți vizitează curțile stăpânilor creștini supuși Imperiului Otoman și îndeamnă la ridicarea popoarelor robite. Sentimentul religios a îmbrăcat forme de fanatism. Episcopii bulgarilor și grecilor, ca și patriarhul Constantinopolului, au găsit ca fiind potrivit momentul eliberării popoarelor din Sud-Estul Europei. În rândul grecilor se răspândește ideea reînvierii Imperiului Bizantin. Gândul așezării din nou a crucii pe cupola Sfintei Sofii și a instalării unui împărat creștin la Constantinopol, ca și a restabilirii rolului de odinioară al

* Lector universitar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Patriarhului de Constantinopol a pătruns larg în sânul populației, devenind un element însemnat în definirea politicii naționale grecești¹.

De altfel, din izvoarele vremii rezultă că politica Contrareforme catolice este în plină expansiune. Interesul statelor catolice era direcționat spre contracararea protestantismului care sprijinea cauza Imperiului Otoman. Papalitatea, după Consiliul de la Trento, s-a orientat spre problematica Estului, neglijată atât timp cât Roma era confruntată cu reforma bisericii și cu revoluția protestantă. Sfântul Scaun intenționa să compenseze pierderile suferite în vest relansând ideile unirii de la Florența. Soluția era însă inseparabilă de factorul otoman care făcea să se năruie orice șansă de reunire a bisericilor. Așa se explică faptul că în aceste circumstanțe Papa Pius al V-lea, încă la începutul pontificatului său, în 1565, și moartea lui Suleiman (1566), făcea eforturi de organizare a unei ligi antiotomane, idee care va rămâne constantă în obiectivele Sfântului Scaun. Coaliția antiotomană, preconizată în acești ani, se va materializa în ultimul deceniu al secolului când, pe fondul războiului declanșat, se vor întee și încercările de reunire a bisericilor, finalizate în Unirea de la Brest (1596), care a marcat, prin unirea ruteniilor, un prim succes al catolicismului în spațiul răsăritean².

În asemenea împrejurări domnul Țării Moldovei, Ieremia Movilă (1595-1600; 1600-1606), a desfășurat o politică confesională activă pe plan extern. În acest context sa evidențiat legăturile domnului Țării Moldovei cu Patriarhia Ecumenică, Frăția Ortodoxă din Lvov, precum și mănăstirile athonite.

Astfel, Patriarhia de la Constantinopol a beneficiat de sprijinul generos al domnitorului moldovean. Domnul Moldovei i-a trimis Patriarhului ajutoare la Constantinopol și l-a invitat de mai multe ori să vină în Moldova. Chiar i se făgăduiește că Moldova se va face ctitoră la Patriarhia de Constantinopol.

Totuși, mai mult din lipsa de bani decât din simț de mândrie, precum și formarea unui front comun în lupta împotriva prozelitismului catolic și protestant, care se accentuase în această perioadă, au venit Patriarhii ecumenici în Țările Române.

E cazul să subliniem că în urma Uniei de la Brest (1596) o parte din ortodocși din Rzeczpospolita au fost impuși să o accepte, și ca urmare a fost creată biserica greco-catolică³. Luând în considerație faptul că Moldova ortodoxă era vecină cu Regatul Polon catolic, ne dăm bine seama de acest pericol pentru Moldova, în special, și pentru întreaga lume ortodoxă, în general.

¹ Șt. Ștefănescu, *Mihai Viteazul. Între „Republica christiana” și monarhia absolută*, în *Istoria României. Pagini Transilvănene*, Ed. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1984, p. 81.

² P. Teodor, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în: *Revista Istorică*, nr. 5-6, București, 1993, p. 479, 480.

³ Б. Гудзяк, *Криза і Реформа. Киїівська Митрополія, Царгородський Патріархат і генеза Берестейської унії*, Ed. Інститут Історії церкви Львів, 2000, p. 590.

De altfel, amintim, că la 15 octombrie 1594 nunțul Malaspina din Varșovia menționează: „dacă Domnul va câștiga inima acestui popor din Rzeczpospolita* se va putea câștiga un milion de suflete, și pe exemplul lor vor urma Țara Moldovei și Muntenia”¹. Tot în această perioadă se vehicula ideea de a trece scaunul Patriarhal de la Constantinopol în Rzeczpospolita, la Vilno, Lvov sau Kiev, considerând că astfel va fi mai ușor de a realiza Unia, dar această cale a suferit eșec².

Dintre patriarhii ecumenici care au întreținut legături intense cu Moldova îl menționăm pe Miletie Pigas care a întreținut legături cu Țara Moldovei, atât în calitate de patriarh al Alexandriei (1590-1601), cât și în calitate de patriarh ecumenic (martie 1597- martie 1598).

Astfel, Miletie Pigas ca locțiitor de patriarh al Constantinopolului, nu a fost în Moldova, dar a întreținut legături cu Ieremia Movilă, materializate prin corespondență. Domnul Moldovei i-a trimis patriarhului ajutoare la Constantinopol și l-a invitat de mai multe ori să vină în Moldova. Chiar i se făgăduiește că Moldova se va face ctitoră la Patriarhia de Constantinopol. La rândul său, patriarhul a promis să ridice mitropolia din Suceava la treapta de patriarhie. Un prim pas tăcut în aceasta direcție a fost înființarea Episcopiei de Huși în anul 1598³.

S-a susținut că la câțiva ani după înființarea patriarhiei de la Moscova (26 ianuarie 1589) (care a fost înființată mai mult din considerente de a acorda ajutoare patriarhiei în schimbul recunoașterii sale *n.a.*), Biserica Moldovei să fie ridicată la o treaptă mai înaltă de organizare ecleziastică - arhiepiscopie sau patriarhie - fapt ce implică i-ar fi adus și deplina neatarnare⁴. Deși vremurile acelea erau deosebit de grele, totuși vestitul prelat Alexandrian a apreciat cum se cuvine lupta, pe care, în acel timp chiar domnul Ieremia Movilă o duce pentru apărarea Ortodoxiei, ei considerând că este firesc ca „denumirea politică” a acestuia „să fie însoțită și de mărirea bisericească” în dubla calitate pe care o avea atunci, și personal a constituit ca scaunul mitropolitului a Moldovei să fie ridicat la rangul de arhiepiscopie. După aceasta, ca și în alte cazuri, de altfel, urma ca un sobor al patriarhilor ortodocși să recunoască și el această nouă situație intervenită în viața Bisericii Moldovei. Dar și fără aceasta din urmă formă la 3 noiembrie 1598,

¹ С. Плохий, *Папство и Украина. Политика римской курии на украинских землях в 16-17 в.*, Киев, 1989, p. 25.

* Se are în vedere rutenii ortodocși din Regatul Polon - *n. a.*

² *Славяне и их соседи*. Выпуск 3, Москва, 1991, p. 83.

³ L. Pilat, *Între Roma și Constantinopol. Biserica și puterea în vremea lui Ieremia Movilă*, În: L. Pilat, *Studii privind relațiile Moldovei cu Sfântul Scaun și Patriarhia Ecumenică (secolele XIV-XVI)*, Iași, 2012, p. 262-283.

⁴ *Ibidem*; N. Iorga, *Istoria bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, Vol. I, ed. II, București, 1995, p. 239.

patriarhul Miletie Pigas întors acum în Egipt, vestind un asemenea fapt mitropolitului Gheorghe Movilă (1595-1600), care deja printr-un hrisov din 3 martie 1597 era intitulat „Chir Gheorghe Moghilă arhimitropolit de Suceava”¹, printre altele îi arată că „scaunul” lui „fiind ridicat acum la rang de arhiepiscopie” el, mitropolitul, pentru „cinstea” ce din acel moment i se cuvenea, ca o consecință a înălțării în treaptă a eparhiei sale, „are” „din partea lui, a patriarhului, dreptul să poarte pentru aceasta înaltă demnitate” mantia patriarhală împodobită cu patru râuri (cruci) (numită Palistravion) prescrisă în lumea răsăriteană numai pentru patriarhii scaunelor apostolice și cârja patriarhală. Săvârșită numai în acest fel, ridicarea în treaptă a Bisericii din Moldova, după moda grecească, la rangul de „arhiepiscopie” trebuia să fie ratificat, însă el de unul singur, fără acordul celorlalte scaune patriarhale ortodoxe, nu putea, cum dorise Miletie Pigas². Cunoscuta precipitare a evenimentelor din Țările Române din zilele de glorie ale lui Mihai Viteazul și plecarea din Constantinopol a prelatului Alexandrian au împiedicat ținerea sinodului și, odată cu aceasta, reluarea în discuție a problemei în cauză³. Cu toate acestea izul de largă independență a Bisericii Moldovei crescuse mult prin actul bisericesc înfăptuiri de Miletie Pigas și prestigiul acestuia în lumea creștină a rămas. O mărturie a vremii informează, de pildă, că: „mitropolitul Gheorghe Movilă, deși este moldovean și de rit ortodox, nu recunoaște ca superior pe patriarhul de Constantinopol și nici pe alt patriarh din răsărit”⁴.

În atenția domnului Țării Moldovei, Ieremia Movilă, s-au aflat și mănăstirile athonite. Sfântul Munte devine în această perioadă un simbol care reprezenta unitatea ortodoxiei. Pe măsură ce Muntele Athos câștigă în autonomie și mai ales după căderea Constantinopolului, este important ca simbol al libertății de credință ortodoxă și de menținere a tradiției bizantine. Este perioada când principiile care nu erau încadrați în administrația otomană, sprijină foarte mult reconstrucția la Sfântul Munte⁵.

După unele date primul dintre domnii Țării Moldovei, care a stabilit legături cu Mănăstirile athonite a fost Alexandru cel Bun, care printr-o carte domnească de la 26 mai 1442, se obligă să vină cu ajutoare și daruri anuale în folosul Mănăstirii Zograf⁶.

Sprijinul lui Ieremia Movilă mănăstirilor athonite sau materializat prin: renovarea și împodobirea unor construcții mănăstirești, sprijin bănesc, închinări ale mănăstirilor, schiturilor și bisericilor moldovenești cu toate metoacele, diverse daruri.

¹ DIR, A. Moldova. Veacul XVI, Vol. IV (1591-1600), București, 1982, p.157-158; Șerbănescu N., *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul centenarului (1885-1985)*. În: Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885-1985), Ed. EIBMBOR, București, 1987, p.63.

² *Ibidem*, p. 64.

³ *Ibidem*, p. 65.

⁴ *Ibidem*, p. 64.

⁵ M. Crăciun, *Protestantism și ortodoxie în Moldova (sec. XIV-XV)*. Cluj, 1996, p.35.

⁶ Documenta Romaniae Historica.A. Moldova. Vol. I. București, 1975, p.311-312; Bodogae T. *Ajutoare românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*. Sibiu, 1940, p.218.

Astfel, de o atenție deosebită s-a bucurat din partea domnului Mănăstirea Vatoped, cea care a jucat și joacă, un rol de primă importanță în ierarhia athonită. În principiu, era a doua în această ierarhie după Marea Lavră. Dar în secolul XIII, Vatopedul ocupă, practic, primul loc, înaintea Marii Lavre¹.

Mănăstirea Vatoped a beneficiat de ajutoare românești încă de la Ștefan cel Mare, care a construit acolo arsanaua, pe care o închină Sfintei Fecioare. Astfel, la această mănăstire se păstrează 53 de acte de la Ieremia Movilă².

În arhiva mănăstirii Vatoped nu se păstrează documente care să cuprindă vreun ajutor direct acordat mănăstirii de Ieremia Movilă. În schimb, se păstrează un număr mare de documente privitoare la averea Mănăstirii Golia din Iași, care a fost metoh al acestei mănăstiri athonite. Printre aceste documente se găsește și un hrisov în limba greacă, din 30 mai 1604, prin care domnul întărește închinarea Goliei către Vatoped. Până acum era cunoscut că Mănăstirea Golia a fost închinată de Ana Golăiasa, la 30 martie 1606. Hrisovul din 30 mai 1604 are o importanță excepțională pentru istoria Mănăstirii Golia.³ Aceasta pare a fi prima mănăstire din Moldova închinată Vatopedului. Dania este întărită de mitropolitul Teodosie Barbovschi și de cei trei episcopi ai țării⁴.

La fel, la 30 martie 1605, Ieremia Movilă voievod întărește închinarea de către Ana Golia și fiul ei, Mihail, a bisericii Înălțarea Domnului din Iași cu toată averea acesteia la Mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos⁵.

De asemenea, Ieremia-Vodă, în domnia sa, a acordat un privilegiu Marii Lavre, care suferise de pe urma cutremurului din 1585. Ajutorul din partea domnului a fost folosit la ridicarea turlei bisericii și la restabilirea acoperișului și a trapezei călugărești⁶. Domnul i-a oferit la 1598 mănăstirii Marea Lavră suma de 6 000 de aspri⁷. De altfel, Ieremia Movilă, este primul domn al Țării Moldovei care susține această mănăstire⁸.

Unei alte mănăstiri athonite, Zografu, la 14 martie 1598, domnul Ieremia Movilă i-a întărit o danie mai veche: 6.500 de aspri anual, la care se adăugau alți 100 de galbeni ungurești și 500 de aspri pentru spitalul din mănăstire: călugării aveau obligația să se

¹ F. Marinescu, *Contribuții privitoare la relațiile dintre Țările Române și mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos*. În: In honorem Ioan Caproșu. Studii de Istorie, Iași, 2002, p. 290.

² *Ibidem*, p. 290-291.

³ F. Marinescu, N. Mertzimekis, *Ieremia Movilă și ajutorul acordat unor mănăstiri de la Muntele Athos*. În: *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*, Vol. 2, Suceava, 2006, p. 188.

⁴ F. Marinescu, *Contribuții privitoare la relațiile dintre Țările Române și mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos*, p. 292.

⁵ Documente privitoare la istoria orașului Iași. Vol. I. Acte interne (1408-1660). Editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Ed. Dosofoei, Iași, 1999. p. 95-97.

⁶ A. Zubco, *Biserica în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII*, Chișinău, 2001, p. 126.

⁷ Gh. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*. În: *Ortodoxia*, București, 1953, nr. 1-2, p. 246-247.

⁸ Hurmuzaki - Iorga, *Documente privind istoria românilor*, Vol. XIV/1, București 1915, p. 108.

roage pentru el sâmbăta seara (paraclis) și duminica dimineața (liturghie)¹. Cu o lună înainte de a muri, Ieremia Movilă a primit la Iași vizita călugărilor de la Zografu, care se plângeau de faptul că erau deposedați de metocul de la Sfântul Nicolae de lângă Iași. Întru confirmarea declarației lor ei au adus cu sine hrisovul lui Petru Șchiopu prin care li se făcuse donația și se cerea o reînnoire a ei. La 25 mai 1606 (7114), domnul confirmă vechiul act cu precizarea că „veniturile de la Sfântul Nicolae vor merge la Sfântul Munte, la mănăstirea Zugrav”. Într-unul dintre cele mai vechi pomelnice ale mănăstirii apar, în rubrica Moldovlahia, numele unor domni ca Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, Alexandru Lăpușneanu, dar și Ieremia Movilă cu copiii săi².

Tot la Zografu se află și o Psaltire comentată, în 194 file, executată pe hârtie în această mănăstire de către Chiril, fost hatman și portar de Suceava sub Ieremia Movilă. În biblioteca mănăstirii se mai păstrează un *Minei* de serviciu, pe luna mai, lucrat pe hârtie în aceeași mănăstire și în același an de către Chiril Hlubocian din Moldova.³

Pentru Mănăstirea Dionisiu nu avem știri directe despre lucrări făcute în urma vreunui ajutor oferit de Ieremia Movilă. Totuși, vreuna dintre construcțiile din această mănăstire a fost ridicată cu ajutor oferit de acest domn, pentru că într-un pomelnic din secolul al XVI-lea se poate citi: „înainte de liturghie cinstim parastasul ctitorului Ioan Ieremia, domnul Moldovei, și al fiului său, Constantin”. Pe o altă filă a aceluiași manuscris se poate citi că, în ziua de 2 februarie, după mica vecernie, „cinstim parastasul domnului Ioan Ieremia, al soției sale, și al fiului lor. Constantin”. Și într-un alt Tipicon al mănăstirii, din secolul al XVII-lea, se menționează că Ieremia Movilă și fiul său, Constantin, vor fi pomeniți la 25 ianuarie. De asemenea, în unele manuscrise de la Dionisiu se întâlnesc și numele altor moldoveni care trebuiau pomeniți în rugăciunile călugărilor. Astfel, în același tipicon din secolul al XVI-lea, sunt menționate numele marelui vornic Nestor Ureche și al soției acestuia, Mitrofana în alt manuscris, este pomenit mitropolitul Teofan (probabil al II-lea), pentru care călugării trebuiau să se roage în prima sâmbătă a postului”, iar în alte locuri, pe două din manuscrisele menționate mai sus, este pomenit numele mitropolitului Anastasie (1580-1587). Un alt mitropolit, care a păstorit în vremea domniei lui Ieremia Movilă, Theodosie Barbovschi, a ajutat la ridicarea paraclisului, cu hramul Sfântul Gheorghe, de la Dionisiu⁴.

La mănăstirea Dionisiu se păstrează un Epitrahil lucrat în Moldova, dăruit de jupânul Gavriil Moțoc. La aceeași mănăstire se mai păstrează din perioada 1587-1606 un *Orar* lucrat în atelierile din Moldovă din porunca lui Gheorghe Movilă, Mitropolitul Sucevei⁵.

¹ F. Marinescu, N. Mertzimekis, *op. cit.*, p. 189.

² *Ibidem*, p. 190.

³ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, București, 1995, Vol. II, p. 493.

⁴ F. Marinescu, N. Mertzimekis, *op. cit.*, p. 188-189.

⁵ A. Zubco, *op. cit.*, p.127.

Potrivit unor informații mai vechi, mănăstirea sârbească Hilandar a beneficiat de un ajutor anual de 6.000 de aspri, la care se adăugau 300 de aspri pentru călugărul care venea în Moldova să ia această sumă de bani¹.

La mănăstirea Cutlumuș doamna Elizaveta Movilă a îmbrăcat în aur coperta unei Evanghelii din sec. al XII-lea, dispărut din mănăstire după 1935. Însemnarea de donație menționează și trimiterea unui potir și a doua cruci de argint și de aur².

La Mănăstirea Dohiariu, pe peretele de nord al nartexului, se află o pictură, probabil din secolul al XVIII-lea, reprezentând pe Theofan fost mitropolit al Moldovei, încadrat de doi îngeri, binecuvântând cu mâna dreaptă, iar în stânga ținând o Evanghelie, inscripția însoțitoare sună, în traducere, astfel: „Strălucitul păstor al Moldovlahiei Teofan”. În aceeași biserică se păstrează și o inscripție funerară, așezată peste osemintele mitropolitului de „ruda sa”, doamna Elisaveta, ... soția slăvitului Ieremia", în anul 7106 <1597 septembrie 1 - 1598 august 31>³.

Ieremia Movilă, la 16 mai 1604, a întărit mănăstirii Xiropotamu satul Borcești din ținutul Neamț, cu loc de moară și prisacă⁴. La 24 iunie 1604, domnitorul a adăugat mănăstirii amintite și satul Colibani din Moldova⁵. Până nu demult s-a crezut că Ieremia Movilă a închinat, prin hrisovul din 24 iunie 1604, satul Colibani Mănăstirii Xiropotamu⁶. Numai că, sub acest nume, se ascunde o altă mănăstire, ctitoria marelui vornic Nestor Ureche, ai cărei nume, Secu, se traduce în grecește Xiropotamu, satul Colibani a fost stăpânit, în veacul al XVII-lea, de această mănăstire. În timpul celei de-a doua domnii a lui Ieremia Movilă (1600-1606), Nestor Ureche, boier implicat în tainele Movileștilor și episcopul fiilor lui Ieremia-Vodă, a ridicat mănăstirea Secu, în apropierea Târgului Neamț, pe care a închinat-o, cu aprobarea domnului, mănăstirii Xiropotamu⁷.

În sfârșit, printr-un hrisov din 3 martie 1597, Ieremia Movilă confirmă Mănăstirii Stavronichita o donație de 4.000 de aspri anual și câte 400 de aspri călugărilor care vor veni în Moldova să ia această sumă. În schimb, domnul cerea să fie pomenit împreună cu toată familia sa⁸.

De o atenție deosebită din partea domnului Țării Moldovei, s-a bucurat Frăția Ortodoxă din Lvov.

Amintim aici, că primul domn al Moldovei care a stabilit raporturi cu Frăția Ortodoxă din Lvov a fost Alexandru Lăpușeanu (1552-1561 și 1564-1568).

¹ F. Marinescu, N. Mertzimekis, *op. cit.*, p. 188.

² *Ibidem*, p. 189.

³ *Ibidem*, p.190.

⁴ DIR, A. Moldova, Vol. V, (1601-1605), București, 1953, p. 150-151.

⁵ A. Zubco, *op.cit.*, p. 126.

⁶ P. Șt. Năsturel, *Le Mont Athos et les roumains. Recherches sur leur relations du milieu du XIV a 1654*, Roma, 1986, p. 174.

⁷ P. Zahariuc, *Introducere la Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog* (ed: Marinescu F., Caproșu I., Zahariuc P.), Iași, 2005, p. 8.

⁸ F. Marinescu, N. Mertzimekis, *op. cit.*, p. 190.

Efortul de sprijinire a ortodoxiei în grele înfruntări ale creștinismului oriental, pe de o parte, cu autoritatea otomană și, pe de alta, cu Contrareforma și ofensiva Reformei s-a materializat, în perioada domniei lui Petru Șchiopu (1574-1591), care a intervenit pe lângă regele Poloniei, Sigismund al III-lea, pentru a nu pune piedici la reconstrucția bisericii arse și pentru a-i apăra de cei care ar dori să-i împiedice¹.

Cu rugămintea de a susține Frăția Ortodoxă din Lvov s-a adresat către domnia Moldovei însuși Patriarhul Ieremia al Constantinopolului. În noiembrie 1589 înaltul prelat îi cerea lui Petru Șchiopu să dea tot sprijinul Stavropighiei din Lvov. Această rugămintă este repetată în anul următor (1590), ea fiind adresată atât lui Petru Șchiopu, domn al Moldovei, cât și lui Mihnea al II-lea, domnul Țării Românești. Dar nici unul din ei nu a răspuns la apelul Patriarhului, fiindcă la scurt timp ambii fură siliți să-și părăsească tronul². Tot din Adresarea Patriarhului către ajutorul Frăției din Lvov, aflată sub jurisdicția sa, reiese că Țările Române erau considerate ca singurele apărătoare ale ortodoxismului în regiune.

„Biserica moldovenească” din Lvov cunoaște o a doua viață în timpul domniei Movileștilor. Urcându-se pe tron, Movileștii doreau să pună începutul unei noi dinastii domnești, precum a fost cea a Mușatinilor. De aceea, ei încercau să demonstreze prin acțiunile lor că sunt demni de predecesorii săi. Argument în acest sens poate servi promisiunea obținută de la regele Sigismund al Poloniei potrivit căreia domnia Moldovei urma să fie acordată pe viață Movileștilor (25 august 1597)³. Același lucru se regăsește și în tratatul turco-polon din 23 iulie/4 august 1598, prin care Ieremia Movilă obținea de la sultan confirmarea domniei ereditare: „el să fie voievodul vilaietului Moldovei în tot timpul vieții sale și voievodatul său să nu fie dat altcuiva, iar când va muri să fie acordat fiului său”⁴.

După urcarea pe tron a lui Ieremia Vodă (1595) sunt reluate ajutoarele către Frăția ortodoxă din Lvov⁵. Amintim că în 1593 Regatul Polon i-a acordat lui Ieremia Movilă indigenatul polon, calitate care-i conferea acestuia dreptul de cetățean și de nobil polon. Acest fapt explică mai bine legăturile voievozilor și boierilor moldoveni cu Regatul Polon, de la care în anumite împrejurări așteptau ajutor⁶. Se știe că cele patru fiice ale lui Ieremia Vodă erau căsătorite cu nobili poloni: Irina, fiica cea mai mare, s-a căsătorit la 25 mai 1603, la Iași, cu prințul Mihai Wiszniewiecki; doi ani mai târziu, Maria, cea de a doua fiică, s-a căsătorit

¹ V. Bolduma, *Raporturile Țării Moldovei cu centrele ortodoxe de peste hotare (sfârșitul secolului XIV- secolul XVII.)* Curs universitar, Chișinău 2018, p.158.

² А. Папков, *Братство: очерк истории западных братств*, Сергеева-Лавра, 1900, p. 25, 33.

³ Șt. S. Gorovei, *Movileștii*. În: *Magazin Istoric*, nr. 6, București, 1973, p. 68.

⁴ А. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, București, 1976, p. 143.

⁵ *Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России*, (1361-1598). Санкт-Петербург, 1863, том I, p. 268-272.

⁶ С. Rezachevici, *Privilegii de indigenat polon acordate locuitorilor din Țările Române*. În: *Revista de Istorie*, nr. 7, București, 1975, p. 1095.

cu nobilul polonez Ștefan Potocki; Ecaterina-Margareta a fost căsătorită cu Samuil Corecki (1616), Ana fusese căsătorită de patru ori, ultima oară cu hatmanul Stanislav Potocki, de unde a rămas în istorie ca Ana Potocki. În hotarele Regatului Polon, Ieremia Movilă dispunea de o întinsă moșie la Ustie, pe Nistru¹.

Menționăm faptul că relațiile Moldovei cu Frăția ortodoxă din Lvov au fost reluate în condițiile în care între Moldova și Polonia s-au stabilit raporturi politice apropiate (după jurământul din 27 august 1595)². Domnul Moldovei căuta să beneficieze din plin de noile condiții politice favorabile. Deși tributul turcesc apăsa tot mai greu pe umerii țării, Ieremia Movilă a găsit resurse financiare pentru credincioșii ortodocși din Lvov. După consolidarea domniei, Ieremia Movilă cere acordul regelui Sigismund de a repara și înzestra biserica stavropighiană din Lvov. La 17 aprilie 1598 regele îi răspunde pozitiv și dispune ca nimeni să nu-l împiedice pe voievodul moldovean la construcția bisericii³. Din această scrisoare am putea trage concluzia că Frăția ortodoxă din Lvov, care continua să fie presată de Biserica Catolică și curentele protestante, ce dominau la acea oră regatul în ansamblu, și orașul, în particular. În luptele interconfesionale existente între Contrareformă și curentele protestante era antrenată și Biserica Ortodoxă din regiune, deoarece atât unii, cât și alții se străduiau s-o atragă prin diferite mijloace de partea lor. Catolicii au reputat victorie în această dispută, impunându-le ortodocșilor Unirea de la Brest-Litovsk (1596) prin care o mare parte din ortodocși au trecut la uniție – formând Biserica Greco-Catolică⁴.

Din corespondența purtată între Ieremia Movilă, Mitropolitul Gheorghe Movilă și Frăția ortodoxă din Lvov reiese că se ținea cu orice preț să ducă la bun sfârșit construcția bisericii. Cel puțin așa rezultă din scrisoarea din 12 martie 1599, prin care îi înștiințează pe ortodocșii din Lvov că le-a mai trimis încă 500 de galbeni⁵.

Din scrisoarea din 3 iulie 1599 aflăm că pentru urgentarea construcției lăcașului sfânt, Ieremia Movilă trimite cu solul frăției, Nicolae, încă 1000 de galbeni. Prin altă scrisoare, datată cu 20 septembrie 1599, îi anunță că a mai trimis 160 de zloți pentru continuarea edificării bisericii, iar dacă vor fi împiedicați, să fie anunțat pentru a interveni pe lângă rege. La 9 decembrie 1599, Ieremia Movilă răspunde comunității ortodoxe din Lvov că din cauza evenimentelor politice nefavorabile nu le poate propune nicio asistență financiară, însă le promite ajutor îndată ce va scăpa de nevoi⁶. Într-adevăr, situația politică complicată generează mari probleme de ordin financiar. Drept dovadă este precizarea făcută într-un document de la începutul anului 1601 din care aflăm că „...domnul Moldovei s-a obligat să dea 40.000 de zloți roșii pentru armata polonă și tribut regelui. Acești

¹ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, Chișinău, 1991, p. 131, 142, 156 și 160.

² E. Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 344.

³ *Ibidem*, p. 451.

⁴ М. Дмитриев, *op. cit.*, p. 42.

⁵ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 523.

⁶ E. Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, p. 38-40, 177, 283, 397, 344 și 345.

bani domnul trebuia să-i ia de undeva cu camătă, din Turcia. 25000 în curs de șase săptămâni după liniștirea țării și 15000 după douăsprezece săptămâni, iar, în privința tributului anual, zice că nu vede că ar putea da mult, vorbind neîncetat de cheltuielile sale mari...”¹. Același mesaj transmitea și de la moșia Ustie, de dincolo de Nistru, unde se refugiase din cauza că Mihai Viteazul ocupase tronul Țării Moldovei (pe o perioadă scurtă, mai-septembrie 1600). De acolo domnul îi informa, la 24 august, că se găsește la mare strâmtoare și nu le poate trimite bani. Dar permite Frăției să ia cu împrumut pe socoteala domnului pentru construcția bisericii².

În vara anului 1601 lipsurile sunt și mai mari, deoarece domnul Moldovei recrutează lefegii pentru a veni în ajutorul fratelui său Simion, aflat pe tronul Munteniei. La 30 iunie 1601 domnul moldovean îl înștiințează pe Sigismund al III-lea că nu poate trimite suma de 28.000 zloți pe care o datora Regatului, fiindcă a fost nevoit să plătească soldele mercenarilor poloni. Cu toate acestea, peste trei zile Ieremia Movilă trimite stavropighiei din Lvov 200 de zloți, promițând că va mări ajutorul în vremuri mai bune (această promisiune este o dovadă în plus că Țările Române erau privite ca protectoare ale credinței ortodoxe). Domnul se ținu de cuvânt, căci la 11 iulie 1602, anunță Frăția ortodoxă din Lvov, prin solii săi Nicolae Lucașevici și Nicolae Dobreanski, despre trimiterea a 500 de galbeni. La 18 mai 1603, trimite încă 1000 de galbeni. La 10 iunie 1604 mai trimite 1000 de galbeni; la 3 mai 1605-1000 de galbeni, la 30 august 1605-1000 galbeni. La 17 aprilie 1606 Ieremia Movilă trimite încă 1000 de galbeni își exprimă regretul că zidirea bisericii s-a oprit din cauza mitropolitului uniat Ipatii Potii, care împiedica construcția bisericii și prin metode de constrângere a ortodocșilor frăției, pe care se străduie să-i atragă la uniație³.

După cum se observă, deși în cea de a doua domnie Ieremia Movilă s-a confruntat cu mari probleme financiare, totuși, în această perioadă suporturile materiale acordate Frăției ortodoxe din Lvov sunt mult mai substanțiale ca în prima. Acest fapt contradictoriu la prima vedere se poate explica prin aceea că raporturile respective făceau parte atât din programul său politic cât și religios de protejare a ortodoxismului, domnul nici în momentele cele mai critice nu dorea să piardă influența pe care o avea în această Frăție. Relația lui Ieremia Movilă cu Frăția ortodoxă din Lvov nu s-a limitat doar la acordarea ajutoarelor materiale, el era la curent și cu viața internă a comunității.

Unul din cele mai importante evenimente din viața Frăției ortodoxe din Lvov a fost, fără îndoială, împăcarea Frăției cu episcopul Ghedeon Balaban, cel mai de seamă ierarh ortodox rămas la vechea credință (după Unirea de la Brest-Litovsk din 1596), supărat că prin ridicarea Frăției la rangul de stavropighie i se

¹ I. Corfus, *Documente privitoare la Istoria României culese din arhivele Poloniei, sec. al XVII-lea*, București, 1983, p. 3.

² E. Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, p. 634-635.

³ A. Папков, *op. cit.*, p. 70 și 75; E. Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, p. 536-538.

luase orice drept la conducerea Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lvov. Ieremia Movilă, alături de cneazul Constantin de Ostrog (1528-1608), cunoscut ca apărător al ortodoxiei în Regatul Polon, au intervenit pentru împăcarea episcopului Ghedeon cu Frăția ortodoxă, adresându-le fraților rugămintea „să trăiască în pace cu episcopul Ghedeon și să-l cinstească după cum se cuvine. Împăcarea definitivă s-a produs la 21 ianuarie 1602 prin mijlocirea lui Luca Stroici, trimis al domnului la Lvov anume cu această misiune. Ghedeon Balaban promitea să nu se mai amestece în treburile stavropighiei, iar Frăția din Lvov îi recunoștea demnitatea și dreptul de exarh patriarhal¹. Această împăcare, mijlocită de Ieremia Movilă, rezolvă una din cele mai pronunțate crize din sânul ortodoxismului răsăritean la acel moment. Acest fapt demonstrează cinstea și onoarea pe care Frăția ortodoxă din Lvov o purta domnului Moldovei.

Ca supus al Poloniei, Ieremia Movilă trimitea regulat solii săi la Dieta polonă. Marele vornic al Țării de Jos, Nestor Ureche și postelnicul Dragan, la deschiderea Dietei din 1597, pledau pentru păstrarea credinței ortodoxe în Moldova, precum și a tuturor obiceiurilor moldovenești². Această opțiune exprimată de solii moldoveni ne face să credem că însuși ortodoxismul din Moldova trecea printr-o perioadă grea. Nu în zadar Ieremia Movilă, într-o scrisoare adresată Frăției ortodoxe, menționa că va ajuta această biserică din străinătate, cu toate că și în țară sunt „multe biserici și cetăți care cad în ruină”³.

Acesta ne întărește convingerea că Lvovul continua să rămână un centru important către care se îndreptau interesele economice, politice și culturale ale Moldovei. Iar în 1600 aceieași soli adresează Dietei rugămintea domnului Ieremia „pentru clerul poporului rusesc și de la orașenii din Lvov, ca să rămână sub ascultarea părintelui Patriarh al Constantinopolului cu străvechile lor privilegii duhovnicești, precum și lumești și străvechi”⁴.

Comunitatea ortodoxă din Lvov a primit un mare sprijin și de la logofătul Luca Stroici, care din 1593 avea indigenatul polon⁵. Încă de la 16 decembrie 1590 Luca Stroici oferă Frăției ortodoxe din Lvov serviciile sale pe lângă voievod în tot ce-l vor ruga ei⁶. Probabil că și el era membru al acestei comunități. După fiecare scrisoare trimisă de domnul Ieremia Movilă urma o altă scrisoare către comunitate din partea logofătului Stroici în care le comunica lvovenilor că doar datorită intervenției sale domnul a trimis suma de bani, sau că domnul nu are bani și când va avea îi va trimite. Din toate scrisorile expediate de logofăt nu găsim nici una din care să rezulte că însuși Luca Stroici să fi trimis o sumă oarecare de bani.

¹ *Акты, относящиеся к истории южной и западной России*, p. 269.

² E. Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, p. 457

³ P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 104.

⁴ *Ibidem*, p. 143.

⁵ C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 1095.

⁶ E. Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, p. 41, 179, 248, 344 și 349.

Dimpotrivă, când domnia ducea lipsa banilor, împrumuta de la logofătul Stroici pentru a trimite Frăției. Acesta o putem explica prin faptul că odată începută reconstrucția bisericii de către domnii Moldovei, Petru Șchiopu și Ieremia Movilă, dorea ca biserica Adormirea Maicii Domnului să rămână o ctitorie pur domnească, iar boierilor li se rezerva doar rolul de intermediari între domni și Frăția ortodoxă din Lvov.

Unii boieri moldoveni devin membri ai Frăției, cum face, de exemplu, Nestor Ureche, în iunie 1612, pe când se afla la Lvov, marele dregător moldovean face un legământ prin care mărturisește că „m-am aprins de dorința iubitoare de Dumnezeu și m-am alăturat la această frăție, ca să fiu în toate alături de ei”¹.

Astfel, din cele expuse putem sublinia că domnia lui Ieremia Movilă (1595-1600; 1600-1606) s-a desfășurat într-o perioadă complicată din istoria Țării Moldovei, atât pe plan politic, cât și religios.

O importanță aparte pentru domnitor, în această perioadă, o au relațiile bisericești cu statele vecine. În acest context se înscriu legăturile Țării Moldovei cu Patriarhia Ecumenică, Frăția Ortodoxă din Lvov, precum și mănăstirile athonite. Grației susținerii materiale acordate de domnul Moldovei centrelor ortodoxe aflate sub dominație politică și confesională străină, acestea au putut să țină piept presiunii catolicilor și a Reformei, precum și cerințelor excesive financiare din partea autorităților otomane.

Prin urmare, aceste legături s-au materializat prin: subvenționarea și finalizarea construcției Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lvov, subvenționarea și închinarea unor mănăstiri moldovenești, mănăstirilor athonite.

¹ Ionescu-Nișcov T., *Din istoria relațiilor moldo-ucrainene în prima jumătate a sec. XVII. În: Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12, București, 1965, p.1087.